

МУРАДЛИМ ХЭМ ҮЗЛІКСІЗ БІЛІМДЕНДІРІҮ

илимий-методикалық журнал № 5/1

Нөкіс - 2022

**2022-жыл ушын
«Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў»
журналына жазылыў баҳасы төмендегише:**

Индекс: 2092

**Жеке пухара ушын бир жылға 90 000 сум,
алты айға - 45000 сўм**

Индекс: 2093

**Кәрханалар ушын бир жылға 110 000 сум,
алты айға - 55 000 сўм**

КК филиал УзНИИПН

р/с 20210000800538464001

КК.Отд. «ИПОТЕКА БАНК» г. Нукус

МФО 00621

ИНН: 200362233

МУГАЛЛИМ ҲАМ УЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 5/1 - 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсат АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алиппер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Аскар ДЖУМАШЕВ
Гўлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Аскарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Саодат ТОШТЕМИРОВА
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРИШАНБИЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гўлрухсор ЭРГАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы**

**Ўзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сўз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@mail.uz,
mugallim-pednauk@mail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Мугаллим ҳәм узликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шарт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДБИЯТ

Сейткасымов Д.Б. Академиялық лекция сабақтарында лингвометодикалық компетенцияны қалыптастыру парадигмасы	4
Кенесбаев Қ. Қорақалпоғистонда журналистика соҳасини илмий- педагогик ўрганишнинг баъзи масалалари	8

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Турсунов Қ.Ш. Таълимни глобаллаштириш – цивилизациямиз глобал муаммоларини бартараф этиш воситасидир	12
Турсунова Г.Қ. Талабаларнинг интеллектуал қобилиятлари асосида касбий компетентлигини такомиллаштириш	17
Шарипова Ш. Инновацион технологиялардан фойдаланишнинг дидактик ва педагогик хусусиятлари	21
Абдувалиева Д. Bo'lajak o'qituvchilarning intellektual-ijodiy kompetentligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	24
Равшанов Ж.Ф. Ўқувчиларнинг таянч компетентликларини шакллантириш ва компетенциялар турлари	28
Qodirov I. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish	32
Бекимбетова Г. Каракалпакская народная педагогика: исторические корни воспитания молодежи к человечности	38
Исаков Р. Ш., Сангжонов С.Г. Самообразование учителей вузов как психолого-педагогическая категория	41
Khojamuratov R. Forming students' value attitude to innovative culture	44

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРҲИХ, ФИЛОСОФИЯ

Мусурмонқулов О.У. Ўзбекистонда жамоат ташкилотлари ижтимоий фаоллигини оширишнинг педагогик асослари	47
--	----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Шомуродов Ш.Ш. Масофавий таълим муҳитида бўлажак менежерларнинг ахборот компетентлигини шакллантириш модели	51
Bozorova Sh.E. Fizikaviy kimyoni o'qitishda kreativlik asosida "motivatsiya" metodini qo'llash	56
Pyasova Z.K. Wordwall platformasida interaktiv testlar yaratish	60
Мадрахимова Ф. Р. Медиаасаводхонликини ривожлантиришда медиаматлар билан ишлаш ва танқидий фикрлашни шакллантириш масалалари	63
Tursunova G. Q. Kimyoni o'rganishda talabalarning mustaqil o'qish faoliyati samaradorligini oshirish	68
Tursunov Q. Sh., Egamberdiyeva O. Sh. Tabiiy fan asoslarini o'qitishda majburiylik matoyili	71

Қудайбергенов А.А., Аметова Г.Е. Мактаб ўқувчилари томонидан Python дастурлаш тилини ўрганишнинг услубий хусусиятлари	74
Ergashev I. A., Usmonov B. Z. Chiziqli Diofant tenglamalari va ularni taqqoslamalar nazariyasi orqali yechish	76
Менггаров Х.Э. Методика организации и управление микросредой учащегося на уроках математики	80

БАСЛАЎЧИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Ko'palov S. U., Sobirova L.X. 7-yoshli bolalarni harakat sifatlarini oshirish	85
Isabekov SH. Xalq o'yinlari va yoshlar tarbiyasi	90
Эшбоева С. Қ. Бошланғич таълимда экологияга оид тушунчаларни шакллантиришда креатив ёндашувни такомиллаштириш	92
Normurodova H. B., Norqobilova R. D. Boshlang'ich sinflarda tarbiya fanining ahamiyati	98
Рахмонова С.М. Мактабгача таълим ёшидаги болаларга таълим беришда компетенциявий ёндашув	101
Холматова С.И. Бошланғич синф ўқувчиларининг ўқиш саводхонлигини ривожлантиришда электрон дастурий таъминотнинг ўзига хос хусусиятлари	105

ФИЗИКАЛЫҚ ТАРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Isabekov SH. Talabalarga jismoniy mashqlar bajarishni o'rgatish va nazorat qilish haqida	110
Masharipov R.M. Kurash sport turida mashg'ulot yuklamalarini rejalashtirish	113
Isakov R.Sh., Guldayev L. Yosh futbolchilarni tayyorlashda qo'shimcha jihozlar o'rni	117
Kotlov Ye.V., Axmedov R.T. Voleybolchilarda o'yin tayyorgarligini shakllantirishda murabbiyning mahorati	119
Isakov R.Sh., Xasanov A. Yosh sambochilarning sport mashg'ulotlarini individuallashtirish	122
Olimov A.I. Jismoniy madaniyat o'qituvchilarini axborot kommunikatsiya texnologiyalar vositasi asosida tayyorlash xususiyatlari	124
Атамуродов Ш.Ў. Бошланғич синф ўқувчиларига жисмоний тарбия тадбирлари орқали миллий қадриятларга асосланган туйғуларни синдириш йўллари	129
Muqimov O. E., Olimov A. I. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy bilimlarini oshirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zaruriyati	133
Муқимов О. Э., Журабаев А.М. Қисқа масофага югурувчи спортчиларни функционал тайёргарлигини тузилиши	137
Sultonov B. A. O'quvchilarni jismoniy tarbiyalashda milliy harakatli o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	140
Котлов Е.В. Обеспечение интеллектуального развития студентов в процессе физического воспитания	143
Ниязов А.Т., Ниязова О.Ю., Ниязова А.А. Теоретико-методические основы обучения технике игры в баскетбол	146
Котлов Е.В., Анорбоева Д.Б. Использование комплексов специальных упражнений при проведении тренировочных занятий по баскетболу	149

РЕЗЮМЕ

Человек должен обладать базовыми компетенциями, необходимыми для того, чтобы вступать в личные, социальные, экономические и профессиональные отношения в своей жизни, занимать свое место в обществе, решать стоящие перед ним проблемы, а главное, быть конкурентоспособным в своей области и профессии.

В статье говорится о формировании базовых компетенций учащихся и видах компетенций в процессе освоения каждого предмета в образовании.

SUMMARY

A person must have the basic competencies necessary to enter into personal, social, economic and professional relationships in his life, take his place in society, solve the problems he faces, and most importantly, be competitive in his field and profession.

The article talks about the formation of basic competencies of students and the types of competencies in the process of mastering each subject in education.

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Qodirov I.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil izlanuvchisi

Tayanch so'zlar: kompetensiya, ta'lim texnologiyasi, amaliy bilim, antropotsentrizm, sotsiotsentrizm, mobillik, tanqidiy yondashuv, kreativ ijodkorlik.

Ключевые слова: компетентность, образовательная технология, практическое знание, антропоцентризм, социоцентризм, мобильность, критический подход, творческое творчество.

Key words: competence, educational technology, practical knowledge, anthropocentrism, sociocentrism, mobility, critical approach, creative creativity.

KIRISH. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalar kompetentligini shakllantirish varivojlantirish, zamonaviy pedagogikada kasbiy tayyorgarlik asosini tashkil etuvchi muhim masalalardan biri bo'lib, bu borada turli xil ilmiy - nazariy qarashlar mavjud. Xususan, an'anaviy, amaliy bilimga, tizimliva shaxs faoliyatiga asoslangan hamda kasbiy kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan ta'lim texnologiyalari zamonaviy ta'limning mazmunini tashkil etmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda kasbiy kompetensiyani ta'lim texnologiyalari asosida zamonaviy yondashuv va qulay shart-sharoitlar negizida shakllantirish masalalari yagona ta'lim makonini ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Talabalarning kasbiy kompetentligini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida rivojlantirish bilan bog'liq amaliyotni amalga oshirishda psixologik-pedagogik ko'rsatma va yo'nalishlarni tanlash hamda ularning o'ziga xos va muhim jihatlarni antropotsentrizm[1] va sotsiotsentrizm[2] pedagogikasi bilan bog'liq jihatdan o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Antropotsentrizm pedagogikasi - shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish asosiy mezon bo'lib, bunda ta'lim jarayonining muhim maqsadi sifatida talaba o'zini o'zi anglashi, ongli faoliyatni amalga oshirishi, o'z qobiliyatini bilishi va baholashi hamda o'zini o'zi rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojlarini real imkoniyatlardan kelib chiqqan holda ilmiy va falsafiy kognitiv munosabatlar doirasida yondashuvi nazarda tutiladi.

Sotsiotsentrizm pedagogikasi - shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda ta'lim va tarbiya bilan bog'liq jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tashkil etish, jamiyat manfaatlari va qadriyatlarini shaxsga nisbatan ustuvorligini ta'minlash va tasdiqlash, ommaviy va shaxsiy ong muvofiqlik

munosabatini shakllantirish, ijtimoiy voqeliknijamiyatda ahamiyatli bo'lgan o'yalari negizida idrok etish bilan bog'liq masalalarni nazarda tutadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishni muhim jihati shundaki, bunda kasbiy barqarorlik va kasbiy ustuvorlik elementlari mujassam bo'lib, istiqbolda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy vaziyatlarga nisbatan talaba shaxsida mobillik xususiyatlarini shakllantiradi. XXI asrda shiddat bilan o'zgarib borayotgan bugungi dunyoda zamon talabiga javob bera olmaydigan turli ijtimoiy yo'riqnomalar, hayotiy real ehtiyojdan kelib chiqqan holda boshqasi bilan almashtirish talab etiladiki, bunga mos ravishda ta'lim tizimida ham innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash va ulardan maqsadli foydalanish masalalari borgan sari dolzarb bo'lib bormoqda.

Shundan kelib chiqib sotsiotsentrizm pedagogikasining bugungi kundagi vazifasi talabani jamiyatda mavjud bo'lgan umumiy da'vatkor g'oya va qadriyatlarini qabul qilishga tayyorgarligini ta'minlashdan iboratdir. Bu esa talabalarga ta'lim va tarbiya berishda shaxs manfaatlarini nuqtai nazaridan yondashishni talab etish bilan birga ta'lim jarayonining ijtimoiy markazlashgan arxitekturasini mazmunini boytish lozimligini ham ifodalaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik jarayonda talabalar uchun birinchi navbatda, ma'naviy-ma'rifiy va intellektual salohiyatni oshiradigan hamda shaxsiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarish zaruriy bilimlarni yetkazish taqozo etiladi. Bu borada V.A.Suxomlinskiy shaxsni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishga yo'naltirish masalasida to'xtalib, "muhim maqsad talabani «Men»ni boshqa shaxslar manfaatlarini bilan uyg'unlashtirishni ongli ravishda ta'minlash, shaxs rivojlanishi uning ijtimoiylashuv jarayoni bilan bog'liq bo'lgan holda, boshqa birovning qayg'usini aqli va yuragi bilan his etishi, tushunishi hamda hamdardlik bildirishda ifodalanadi" [10. 51-52] deya ko'rsatib o'tgan.

S.L.Soloveychik ta'lim-tarbiya bilan bog'liq kompetentlikni shakllantirishni shaxs tarbiyasi bilan bog'lab tushuntirgan holda bo'lajak o'qituvchi shaxsini tarbiyalashda, uning ta'lim texnologiyalarini qanchalik o'zlashtirganligiga e'tibor qaratadi. Uning nuqtai nazaricha, "ta'lim—bu erkinlik, o'z-o'zini ozod qilishga o'rgatish ekanligini bola ongiga singdirish bo'lib, pedagogik texnologiyalardan maqsadli foydalangan holda ta'lim olish bilan bog'liq mustaqil faoliyatni bola shaxsida qaror toptirishdir" [9. 14-16].

S.N.Lisenkovaning fikricha, "kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyat inson (ya'ni, talaba – I.Q.) shaxsini shakllantirishning asosiy sharti bo'lib, faoliyat natijalari uning psixologik holatini, o'qish va izlanishga bo'lgan munosabatini hamda jamoadagi mavqei belgilaydi" [6. 86]. Darhaqiqat, talabani kasbiy faoliyatda erishgan yutuqlari, uning keyingi faoliyatida ichki resurslarni yuzaga chiqaradigan motivatsion omil bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, ruhiy barqarorligini ta'minlagan holda istiqbolli loyihalarni amalga oshirish uchun yangicha yondashuvlarni yaratishga zamin bo'lib xizmat qiladi. Buning natijasi o'laroq, talabani o'ziga ishonchi ortadi va jamoada yoki ma'lum bir sotsiumdagi uning shaxsiy mavqei mustahkamlanadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari bo'yicha S.I.Podmazin, Ye.V.Bondarevskaya, A.V.Xutorskoy, I.S.Yakimanskaya, E.N.Stepanov, M.E.Kuznesovkabi tadqiqotchilar qator ilmiy mulohazalarini ilgari surishgan [7. 5, 12]. Ye.V.Bondarevskaya esa "shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishni ta'lim-tarbiya mazmuni bilan bog'lash maqsadga muvofiq"ligini ta'kidlab, u "shaxsning individualligini, madaniy-ma'naviy, hayotiy ehtiyojlari va talablarini qondirishi" bilan izohlaydi [5. 103]. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslarini loyihalash, yangi tamoyillarini izlashni taqozo etadi. A.V.Xutorskoyning yozishicha,

“shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish, muammoli va evristik yondashuv asosida tashkil etish maqsadga muvofiq. Bunda talabaning tabiiy, shaxsiy, individual xususiyatlari inobatga olgan holda ta‘lim jarayonini loyihalashda diagnostik omillarga e‘tibor qaratish lozim” [12.22]. Bizningcha, ta‘lim tizimidagi talaba shaxsi rivojlanishining ijtimoiy-pedagogik modellarini tadqiq etishda muammoli va evristik yondashuv imkoniyatlaridan samarali foydalanish, ularning o‘ziga xos xususiyatlarini kognitiv faoliyat bilan bog‘lagan holda tavsiflash, talaba shaxsi sub‘ektiv tajribasida namoyon bo‘ladigan turli holatlarning diagnostikasini muntazam tadqiq etib borish lozim.

Ye. V. Bondarevskayaning fikricha, “shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida talabaning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda talabaning e‘tiqodi, umidi, ijodkorlik imkoniyati, muvaffaqiyatga erishishga bo‘lgan motivatsiyasi, o‘zini o‘zi rivojlantirish sifati, muloqot madaniyati kabi shaxsiy sifatlariga bog‘liq. Ammo talabaning rivojlanishini faqat tafakkur rivojlanishi bilan izohlab bo‘lmaydi, chunki talabaning fikrlashining kognitiv va shaxsiy xususiyatidan tashqaridagi jarayondir [5. 151]. V. V. Serikov fikricha, “shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalarini ta‘lim jarayoni omillari sifatida belgilangan kategoriyalar nuqtai nazaridan nazariy jihatdan tahlil etish maqsadga muvofiq. Bunda ta‘limning maqsadi va mazmuni, o‘qitish usullari va texnologiyalari hamda samaradorlik mezonlariga e‘tibor qaratish lozim [8.79]. A. V. Furmanning fikricha, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, mazmun-mohiyatidan kelib chiqqan holda talaba shaxsini shakllantirish uchun zarur bo‘lgan barcha elementlarni o‘z ichiga oladi [11.14-18].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik, metodik adabiyotlar, o‘quv-me‘yoriy hujjatlarini o‘rganish, analiz, sintez, taqqoslash usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirishda talaba shaxsiga xos individual xususiyatlar muhim rol o‘ynaydi. Bunda, ta‘lim texnologiyalari asosida pedagogik jarayonni tashkil etishda quyidagi omillarga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- ta‘limiy qadriyatlar va zamonaviy turmush-tarzi o‘rtasidagi muvofiqlikni ta‘minlash;
- tanqidiy yondashuv va taqdim etilayotgan vazifa, hamda topshiriqlarga kreativ yondashish ko‘nikmasini shakllantirish;
- ta‘lim jarayonida ongli faoliyat iroda kuchini safarbar etish va maqsadga erishishda o‘zini o‘zi boshqarish;
- refleksiv faoliyatni amalga oshirish, ya‘ni o‘zini o‘zi bilish, o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, holatlarini aniqlash, qobiliyatlarini anglash va xatti-harakatlarini tahlil qilish;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlar mohiyatini hamda ijodiy o‘zini o‘zi anglash va shaxsiy qadriyat tushunchasini unga muvofiqlashtirish;
- qabul qilingan qarorlar uchun javobgarlikni his etish va faol ongli faoliyatni tashkillashtirish.

Ye. V. Bondarevskayaning yozishicha, “inson (talaba- I.Q.) shaxsida namoyon bo‘ladigan barcha psixologik jarayonlar, uning mavjudligi va o‘ziga xos tabiatining belgisidir [4.6]. “Ta‘lim jarayonining asosiy vazifasi ta‘lim turidan qat‘iy nazar, ta‘lim oluvchini o‘zini o‘zi anglashi, shaxsiy va ijtimoiy muammolarini tushunishi, ularni hal etishga doir ko‘nikma va malakani rivojlantirishi hamda ichki resurslarni safarbar etish lozim” [5. 47]. Bizning fikrimizcha, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari negizida inson omili birlamchi manba bo‘lib, bunda talaba o‘zini shaxs sifatida anglashi, o‘zini o‘zi shakllantirishi, o‘z faoliyatini ongli tashkil etishi hamda kasbiy kompetentlik mas‘uliyatini his etishi kabi kasbiy sifatlarini shakllantirishi lozim.

Shu nuqtai nazardan shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda quyidagilarga eʼtibor qaratish maqsadga muvofiq:

- talabaga xos kasbiy kompetentlikni rivojlantiruvchi psixologik va pedagogik shart-sharoitlarni yaratish hamda ijtimoiy-iqtisodiy omillarga eʼtibor qaratish;
- talabaga xos kasbiy kompetentlikni rivojlantirishda madaniy-maʼrifiy muhitni qaror toptirish orqali maʼnaviyat, milliy va umuminsoniy qadriyat manbalarini kundalik turmush tarzida namoyon boʻlishini taʼminlash;
- talabaga xos kasbiy kompetentlikni rivojlantirishda shaxsiy va kasbiy eʼtiqod muvofiqligini “qadriyat” sifatida talabalar ongida qaror toptirish va oʻquv faoliyatida aks ettirish mexanizmlarini yaratish.

Bunday pedagogik-psixologik sharoitlar vositalari sifatida quyidagi hamkorlik taʼlimi sharoiti ham muhim hisoblanadi:

- oʻzini oʻzi anglash, taʼlim va tarbiya uygʻunligini taʼminlash;
- oʻzini oʻzi rivojlantirish metodologiyasi bilan “qurollanish”;
- ijtimoiy-madaniy qadriyatlarga nisbatan ongli faoliyatni tashkil etishi;
- tahliliy kompetentlik sifatlarini hamda kreativligini oshirish;
- “Men” tushunchasini “Biz” tushunchasi bilan almashinuvini taʼminlash masalalariga eʼtibor qaratish.

Shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirishda taʼlim mazmuni ijtimoiy, axloqiy, estetik va madaniy tushunchalar kompleksi bilan uygʻunlashgan holda ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Bu esa zamonaviy pedagogikaning bugungi kundagi mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Bu maqsadga erishish uchun Ye.V.Bondarevskaya taʼkidlaganidek, aksiologik, kognitiv, faol-ijodiy va shaxsiy komponentlarni [5.104] zamonaviy pedagogik texnologiyalari asosida taʼlim mazmuniga singdirish va talabalar xarakter xususiyatining tarkibiy qismiga aylantirish lozim. Shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bogʻliq nuqtai nazarimizni I.D.Bexning quyidagi ilmiy mulohazasiga tayangan holda asoslash mumkin. Unga koʻra taʼlim jarayonida pedagogik vaziyatni nazorat qilish va boshqarish, shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlimni tashkil etishning asosiy shartidir [3. 29].

Bu jarayon talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish mazmun-mohiyatini belgilab, oliy taʼlimda oʻquv jarayonini tashkil etish, pedagogik faoliyat muvofiqligini taʼminlash, uning kognitiv xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Bunda, eng muhim omil, oldindan belgilanmagan, kreativ yondashuvga yoʻnaltiradigan taʼlimiy faoliyat turlari oʻz ustuvorligiga ega boʻlib, talabani individual ishlashga, mavjud shaxsiy tajriba va oʻrtirilgan bilimlar uygʻunligini yuzaga chiqarishga yoʻnaltiradi. Har qanday kasbiy kompetentlik aslida maʼlum bir pedagogik texnologiyalar asosida shakllanadi.

V.V. Serikov yozishicha, “shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlimning mazmun-mohiyati, uning maqsad va vositalari, eng avvalo, shaxsni rivojlantiruvchi taʼlim texnologiyalarini amaliyotga joriy etish, hamda mohirlik bilan undan foydalanishda namoyon boʻladi. Bunda taʼlim texnologiyalari sifatida vazifa-kontekst, munozara-dialogik, simulyatsiya-oʻyin faoliyat turlariga eʼtibor qaratish, talaba kasbiy kompetentlikni rivojlanishiga xizmat qiladi” [8.88]. Shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim texnologiyalari asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirishda tajriba toʻplash, mavjud bilim va tushunchalarni amaliyotda qoʻllash usulidir. Egallangan koʻnikma va malakani shakllantirish, ulardan mohirona foydalanishning adekvatligini yuzga chiqarish, ijtimoiy faollikni oshirish, kasbiy va shaxsiy faoliyat turiga oid muloqot, simulyatsion faoliyat hamda kreativlikni muntazam shakllantirib borish taqozo etiladi.

Manbalarning kontent tahlilidan kelib chiqib, quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- talaba-shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari mohiyatidan kelib chiqqan holda pedagogik faoliyatning ahamiyati va maqsadini anglashga;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish mezonlari va bosqichlarini belgilashga;
- talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirishning o'quv faoliyati kontekstiga muvofiqligi va pedagogik qadriyatga mosligini tahlil etishga;
- talabalar kasbiy kompetentligini ob'ektivligini ta'minlash, kasbiy qobiliyatini shakllantirish va kreativlik asosida kasbiy sohalariga yo'naltirishga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak:

- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talabalarda dolzarb bo'lgan kasbiy kompetensiya rivojlanadi, nazariy va amaliy bilimlar uyg'unligi ta'minlanadi, jamoa bilan ishlash malakasi qaror topadi hamda kasbiy qobiliyatlarni rivojlantiradi;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talabalarda shaxslararo va kasblararo kommunikatsiyani ta'minlash hamda faoliyatda qo'llash imkoniyati yanada ortadi;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talaba sohaga doirmadaniy qadriyatlarni o'zlashtiradi hamda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash orqali uning imkoniyati va salohiyatini yanada oshirish kompetentligi rivojlanadi;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talaba shaxsda kasbiy ko'nikma va malakani muntazam o'zlashtirish imkoniyati yuzaga chiqib, kreativ ijodkorlik kompetentligi shakllanadi;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talaba ongli ravishda kasbiy faoliyatga nisbatan shaxsiy talabchanlikni oshiradi va o'zini o'zi rivojlantiradi;
- shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida, talaba o'zida kasbiy faoliyatga doir yondashuvlarni modellashtirish orqali o'z imkoniyati va salohiyatini yangi bosqichga olib chiqish kompetentligini qaror toptiradi.

Adabiyotlar:

1. <https://strelkamag.com/ru/article/vocabulary-anthropocentrism>
2. <https://voluntary.ru/termin/sociocentrizm.html>
3. Бех И.Д. Личностно ориентированное воспитание. – К., 1998. – С. 29.
4. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированный образовательный процесс: сущность, содержание, технологии. – Р.н.Д., 1995. – С. 6.
5. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. – Ростов на Дону: 2000.
6. Лисенкова С.М. Коли вчитися легко: Педагогічний пошук / Упоряд. І.М. Баженова; Пер. з рос. – К.: Рад. шк. 1988. С.86
7. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование. – Запорожье: Просвита, 2000.
8. Сериков В.В. Образование и личность: Теория и практика проектирования педагогических систем. – М., 1999. – С. 79
9. Соловейчик С.Л. Педагогика для всех. Книга для будущих родителей. – М., 1989. – С. 14 – 16.
10. Сухомлинский, В.А. Сердце отдаю детям. – К., 1972. – С. 51-52.
11. Фурман А.В. Теория и практика проектирования социально-культурного содержания учебных модулей. // Родная школа. 1998., №10. – С.14 – 18.
12. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? / Пособие для учителя. – М., 2005.-С.22.

13. Yunusova, N. Sh., Nazarova, N. J., & Jumaniyazova, N. S. (2022). Pedagoglarda kasbiy kompetensiyani takomillashtirish (oliy ta'lim tizimi misolida). *Sovremennoe obrazovanie* (Uzbekistan), (6 (115)), 9-16.
14. Nazarova N. J. UDK: 711.6 Yoshlarning kasbiy raqobatbardoshligini oshirishda ta'limning o'rni // *ilmiy axborotnoma*. – s. 80.
15. Dadasheva, A. A. (2020). Mahalliy ijro hokimiyati faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini natijadorligini oshirishning ilmiy-nazariy yechimlari. *Jurnal pravovyx issledovaniy*, (special 2-2).
16. N. J. Nazarova (2022). Yosh mutaxassislarning kasbiy raqobatbardoshlik sifatlarini shakllantirish (transport-sohasi misolida). *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 765-771.
17. Samarov, R. S. (2015). Ta'lim mazmunini belgilashning strukturaviy-funksional jihatlari (shaxsga yo'naltirilgan ta'lim misolida). *Sovremennoe obrazovanie* (Uzbekistan), (12), 9-14.
18. Abror Sanakulov, Dustmurod Rakhmonov, Nilufar Nazarova. (2020). Social Service Technologies and Mechanisms of its Implementations. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3), 14192 - 14198. Retrieved from <http://serc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/31869>
19. Juraevna, N. N. (2020). Universal Factors In Provision Of Youth Life Strategy. *International Journal for Social Studies*, 6(1), 157-163.
20. Samarov, R. S., & Rakhmonov, D. A. (2016). Social work activity in providing the life of the society (functional-structural analysis). *Theoretical & Applied Science*, (7), 14-16.
21. Dadasheva, A. A. (2022). Davlat xizmatini isloh qilish sharoitida hokimlar faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 117-122.
22. Raxmonov, D. A. (2017). The social-cultural peculiarities of social work (in the model of servicing older people). *Theoretical & Applied Science*, (11), 285-288.
23. Abdinazarovich, R. D., Anarbaevich, P. K., & Ikromovich, T. A. (2022). Scientific Development in New Uzbekistan: Results and Prospects. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(1), 76-82.
24. Samarov, R., & Farfiyeva, K. (2014). Yoshlarda jinslararo xulq, muloqot madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-madaniy ahamiyati. *Sovremennoe obrazovanie* (Uzbekistan), (2), 49-52.
25. Matkarimova, J. D. (2019). Civil society and third sector: global aspect. *Евразийское Научное Объединение*, (5-6), 392-394.

РЕЗЮМЕ

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish orqali bunda bo'lajak mutaxassislarda kasbiybarqarorlik va kasbiy o'ziga ishonch tuyg'usi takomillashtirish mujassam bo'lib, bu esa istiqbolda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarga nisbatan talaba-shaxsida mobillik xususiyatlarini tarbiyalash uchun xizmat qiladi. Negaki, shiddat bilan rivojlanib borayotgan hozirgi jarayonlarda zamon talabiga javob beramaydigan turli ijtimoiy yo'riqnomalar, real ehtiyojni hisobga olmagan turli holatlarni boshqasi bilan almashtirish va shunga mos ravishda ta'lim tizimida ham innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash dolzarblashib bormoqda. Shu boisdan ham mazkur maqolada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalardan samarali foydalangan holda talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish muhim sanalishini nazariy jihatdan asoslangan holda ko'rsatib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ

Развивая профессиональную компетентность студентов на основе личностно-ориентированных образовательных технологий, она воплощается в повышении профессиональной устойчивости и профессиональной уверенности в себе у будущих специалистов, служит воспитанию признаков мобильности. Ведь в стремительно развивающихся современных процессах все более актуальной становится замена различных социальных ориентиров, не отвечающих требованиям времени, различных ситуаций, не учитывающих реальных потребностей, и, соответственно, использование инновационных педагогических технологий в системе образования. По этой причине в данной статье теоретически показана важность развития профессиональной компетентности студентов при эффективном использовании персонализированных образовательных технологий.

SUMMARY

Developing the professional competence of students on the basis of personality-oriented educational technologies, it is embodied in increasing the professional stability and professional self-confidence of future specialists, and serves to educate signs of mobility. Indeed, in the rapidly developing modern processes, it is becoming increasingly important to replace various social guidelines that do not meet the requirements of the time, various situations that do not take into account real needs, and, accordingly, the use of innovative pedagogical technologies in the education system. For this reason, this article theoretically shows the importance of developing the professional competence of students with the effective use of personalized educational technologies.